

EMN Suomen kansallinen konferenssi ja webinaari

Lapset muuttoliikkeessä – Lapsen edun arvioiminen maahanmuuttoprosesseissa

Euroopan muuttoliikeverkoston Suomen yhteispisteen järjestämässä konferenssissa käsiteltiin lasten asemaa muuttoliikkeessä ja pohdittiin, kuinka lapsen edun arviointia voitaisiin kehittää. Konferenssin tavoitteena oli edistää vuoropuhelua eri toimijoiden välillä. Paikalle oli kutsuttu laaja joukko puhujia: viranomais- ja järjestötahoja, suomalaisia ja kansainvälisiä tutkijoita sekä maahan muuttaneita nuoria. Tilaisuus järjestettiin 10. marraskuuta Clarion Hotel Helsingissä. Paikan päällä osallistujia oli noin 90 henkilöä ja webinaarina konferenssia seurasi noin 170 henkilöä.

EMN Suomen johtaja **Rafael Bärlund** lausui konferenssin tervetuliaissanat ja pohjusti päivän teemaa. Bärlund kertoi, että suuri osa viime vuonna Suomesta oleskeluoikeutta hakeneista sekä kotimaastaan pakenemaan joutuneista oli lapsia. Lasten oikeuksien perustana toimiva YK:n lasten oikeuksien sopimus määrittelee lapsen edun olevan ensisijaisesti huomioitava seikka kaikessa lasta koskevassa päätösharkinnassa. Lapsen edun määrittäminen käytännössä on kuitenkin haastavaa, koska punnintaa joudutaan tekemään eri tekijöiden välillä. Lopussa Bärlund mainitsi konferenssin dialogimaisesta luonteesta, pohjustaen tulevaa konferenssin avausta, jonka pitivät yhdessä sisäministeriön kansliapäällikkö ja Maahanmuuttoviraston ylijohdaja.

Kirsi Pimiä ja Ilkka Haahtela: Sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston välinen vuoropuhelu ja yhteistyö arvokasta lapsen etuun liittyvässä päätöksenteossa

Konferenssin avasivat yhdessä **sisäministeriön kansliapäällikkö Kirsi Pimiä ja Maahanmuuttoviraston ylijohdaja Ilkka Haahtela**. Bärlundin avaussanoihin viitaten Pimiä mainitsi, kuinka noin 40 % tilapäistä suojelua saavista Suomessa on lapsia korostaen tämänpäiväisen konferenssin aiheen ajankohtaisuutta. Pimiä kertoi tulevasta muutoksista lainsäädäntöön. Esimerkiksi sisäministeriössä on käynnistymässä useita lainsäädäntöhankkeita maahanmuuttoon liittyen. Lainsäädäntöhankkeissa käsitellään poikkeuksetta myös lapsiin ja lapsen etuun liittyviä aiheita. Pimiä mainitsi, kuinka lapsen etu on sekä subjektiivinen oikeus että ohje, joka ohjaa punnintaa päätöksenteossa. Tarkkoja vastauksia tai tulkintaohjeita ei lapsen etuun liittyvissä kysymyksissä löydy, koska punnintaa tehdään eri perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmista. Lainvalmistelijan yhtenä työkaluna lapsiin liittyvissä aiheissa toimii esimerkiksi osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa laadittu *Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille*.

Pimiän avaussanojen jälkeen Haahtela kertoi lapsen edun punninnasta Maahanmuuttoviraston näkökulmasta. Haahtela painotti, että eri toimijoiden välisellä vuoropuhelulla ja yhteistyöllä voidaan luoda yhteinen käsitys siitä, mitä on lapsen etu. Pimiän tapaan myös Haahtela mainitsi, että lapsen etua koskevissa päätöksissä harjoitetaan monen eri tekijän punnintaa, joka johtaa siihen, ettei yksiselitteisiä ohjeita voida Maahanmuuttovirastossa tehdä. Tällä hetkellä Maahanmuuttovirastossa kehitetään lapsen asian käsittelyyn ja päätöksentekoon liittyvää ohjekokonaisuutta tukemaan lainsoveltajien työtä.

Pimiä ja Haahtela pohtivat yhdessä, millä tavoin sisäministeriö ja Maahanmuuttovirasto voivat tukea toisiaan paremmin lapsen etuun liittyvissä kysymyksissä ja vuoropuhelu, erityisesti lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä, nousi yhtenä tärkeänä tekijänä esiin.

Tutkijoiden näkökulmia lapsen edun arvioinnin kehittämiseen maahanmuuttoprosesseissa

Keynote-puheenvuoro, Professori Helen Stalford, Liverpoolin yliopisto:

Bettering Best Interests in Migration Processes Affecting Children

Konferenssin keynote-puheenvuoro kuultiin Liverpoolin yliopiston oikeustieteen laitoksen johtajalta **professori Helen Stalfordilta**, joka on lasten oikeuksien johtava asiantuntija ja työskennellyt aiheen parissa jo 25 vuoden ajan.

Puheenvuorossaan Stalford pohti tapoja, joilla lapsen edun periaatetta voidaan kehittää niin lainsäädännön kuin käytännönkin tasoilla. Hän painotti poikkitieteellisen ja monialaisen lähestymistavan tärkeyttä lasten oikeuksiin liittyvien aiheiden käsittelyssä ja kehittämisessä.

Stalford puhui lapsen edusta lainsäädännön näkökulmasta. Merkittävin lasten oikeuksia koskeva sopimus on YK:n lastenoikeuksien yleissopimus (1989) ja sen 3. artikla. Lapsen etu on kolmiosainen käsite, jonka YK:n lasten oikeuksien komitea määrittelee aineelliseksi oikeudeksi, perustavanlaatuiseksi tulkintaperiaatteeksi ja menettelysäännöksi. Lapsen etu on täten ensisijainen periaate ja lakia tulkittaessa tulisi aina valita lapsen etua parhaiten palveleva tulkinta. Lisäksi päätöksenteossa tulisi aina arvioida lasta koskevan päätöksen myönteisiä sekä kielteisiä vaikutuksia ja perusteltava, miten lapsen etua on päätöksessä arvioitu.

Stalford mainitsi, että lapsen etu periaatteena on onnistunut tuomaan lasten äänen paremmin esiin aikuisten johtamassa maailmassa sekä auttanut priorisoimaan lapsen etua tilanteissa, joissa on useita kilpailevia intressejä. Lisäksi hän mainitsi, että lapsen edun priorisoiminen ei ole vain lapsen, vaan koko yhteiskunnan edun mukaista. Lapsen edun mukautuvuutta eri tilanteisiin voidaan pitää yhtäältä sen vahvuutena, mutta toisaalta myös heikkoutena: on mahdollista, että lapsen etua voidaan käyttää myös nimellisesti ajamaan tosiasiallisesti aikuisten intressejä.

Stalford kertoi tavoista, joilla lapsen edun periaatetta voidaan kehittää. Yhtenä tärkeänä keinona lapsen edun periaatteen kehittämiseksi ja ymmärtämiseksi Stalford mainitsi lapsikeskeisen lähestymistavan hyödyntämisen päätöksenteossa ja lasten näkemysten huomioimisen heitä koskevissa päätöksissä. Lasten näkemyksiä ei tulisi huomioida vain muodollisesti vaan aktiivisesti osallistamalla ja kuuntelemalla lapsia. Esimerkkinä Stalford mainitsee [Lives on hold, our stories told!](#) (LOHST) - tutkimusprojektin, jota hän on ollut tekemässä yhdessä nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa.

Stalford painotti myös sitä, että lapsilla on oikeus saada tietoa heitä koskevissa päätöksissä ja tiedon tulisi olla lapsille ymmärrettävällä tavalla tuotettua. Lisäksi Stalford pohti, kuinka lapsen edun periaate ottaa huomioon lapset, jotka ovat täysi-ikäistymisen kynnyksellä. Tämä on tärkeä kysymys, sillä suurin osa yksin tulleista alaikäisistä on 16-17-vuotiaita.

Kolmantena keinona Stalford ehdotti traumatietoisen näkökulman käyttöönottoa lasta koskevassa päätöksenteossa. Traumatietoinen näkökulma auttaa lisäämään ymmärrystä, kuinka trauma vaikuttaa

henkilöiden elämään ja kuinka voidaan kehittää käytäntöjä, jotka ottavat nämä kokemukset paremmin huomioon. Stalford kertoi, kuinka länsimaiset maahanmuuttoprosessit voivat luoda lapsille uusia traumoja ja kuinka näitä prosesseja tulisi kehittää lapsiystävällisemmiksi. Puheenvuoronsa lopussa Stalford kannusti yleisöä miettimään tapoja, joilla voidaan luoda traumatietoinen kehys tutkimukselle, käytännölle ja politiikalle, jotka koskettavat haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria.

Kommenttipuheenvuoro: OTT Sanna Mustasaari, Itä-Suomen yliopisto

Kommenttipuheenvuoron piti oikeustieteen tohtori **Sanna Mustasaari**, joka toimii yliopistotutkijana Hyvinvointioikeuden keskuksessa oikeustieteiden laitoksella Itä-Suomen yliopistossa. Sanna Mustasaari kommentoi Stalfordin puheenvuoroa tuoden suomalaisten tutkijoiden näkökulmaa aiheeseen.

Mustasaari kertoi, kuinka lastensuojelu- ja maahanmuuttokonteksteissa suhtaudutaan lapsen etuun usein eri tavoin. Esimerkiksi lastensuojelutapauksissa vanhempien kanssa eläminen tulkitaan yleensä lapsen edun mukaiseksi, kun taas maahanmuuttajalasten kohdalla perheen yhtenäisyys katsotaan usein toissijaiseksi. Mustasaari painotti, kuinka tärkeää on kehittää lapsen edun periaatetta, koska sitä käytetään päätöksissä, joilla on iso merkitys lasten ja nuorten elämään. Hän lisäsi, että ymmärrystä haavoittuvuudesta tulisi myös kehittää, sillä esimerkiksi Suomessa haavoittuvuus on päätöksentekoa ohjaava tekijä.

Mustasaari viittasi Stalfordin mainitsemiin tapoihin kehittää lapsen etua maahanmuuttoprosesseissa ja kertoi niiden olevan tärkeitä myös Suomen kontekstissa, vaikka Suomeen suuntautuu huomattavasti vähemmän maahanmuuttoa kuin Iso-Britanniaan. Mustasaaren mielestä Stalford ei puheenvuorossaan ainoastaan käsitellyt tapoja kehittää lapsen etua maahanmuuttoprosesseissa, vaan tarjosi myös näkökulmia siihen, kuinka se voi vahvistaa resilienssiä haastavissa olosuhteissa, kuten maahanmuuttoprosesseissa. Mustasaari nosti esiin lasten oikeuden saada ja tuottaa tietoa ja sitä kautta ymmärtää heitä koskevaa päätöksentekoa paremmin, ja kuinka myös tämän päivän konferenssi aktiivisesti käsittelee kyseistä tärkeää aihetta.

Mustasaari oli samaa mieltä Stalfordin kanssa lapsuudesta aikuisuuteen siirtymän keinotekoisuudesta ja kuinka nykyisissä kotoutumisen tuen käytännöissä on parantamisen varaa. Kuten Iso-Britanniassa, suurin osa Suomeen yksin tulleista alaikäisistä on 16-17-vuotiaita nuoria. Näille nuorille mahdollisuus perheenyhdistämiseen vaikeutuu huomattavasti 18 vuotta täytettyään. Mustasaari lisäsi, että oikeus perheenyhdistämiseen on erityisen tärkeää yksin tulleille alaikäisille ja prosessia Suomessa tulisi kehittää. Mustasaari oli samaa mieltä Stalfordin kanssa traumatietoisesta näkökulman tärkeydestä maahanmuuttoprosesseissa ja kuinka siitä voitaisiin hyötyä myös Suomessa.

Lapsen etu Euroopan Unionin kontekstissa

Tulevan EMN-raportin esittely: *Children in Migration 2021-2022*, Claire Rimmer, ICF

Senior Analyst **Claire Rimmer** esitteli tulevan EMN-raportin *Children in Migration 2021-2022* pääkohdat. Rimmer työskentelee ICF:llä, joka on Euroopan muuttoliikeverkoston palveluntarjoaja.

Raportin mukaan EU-maihin tulee yhä suurempia määriä yksin tulleita alaikäisiä. Useissa EU-maissa, Suomea lukuun ottamatta, on paljon alaikäisiä, jotka on rekisteröity lastensuojeluun turvapaikkajärjestelmän sijaan. Kuten jo konferenssin alussa mainittiin, viime vuonna suuri osa

tilapäistä suojelua hakevista oli lapsia. EU:ssa rekisteröitiin noin 1,5 miljoonaa lasta, jotka olivat tilapäisen suojelun saajia ja heistä lähes 9 000 oli yksin tulleita alaikäisiä.

Children in Migration -raportissa on korostettu alueita, joilla on ollut kehitystä lapsen etuun liittyen. Kehitystä on tapahtunut esimerkiksi kansainvälistä suojelua saavien lasten majoituksessa sekä edustajakäytännöissä. Lisäksi on kehitetty esimerkiksi uusia työkaluja yksin tulleiden alaikäisten edustajille sekä alaikäisten kanssa työskenteleville.

Kommenttipuheenvuoro: Anna Schmidt, Euroopan komissio, Muuttoliike- ja sisäasioiden pääosasto

Kommenttipuheenvuoron piti Euroopan komission Muuttoliike- ja sisäasioiden pääosaston Turvapaikkayksikössä vastaavana virkamiehenä työskentelevä **Anna Schmidt**. Hän avasi puheenvuorossaan tarkemmin, kuinka lapsen edun periaate näyttäytyy Euroopan Unionin kontekstissa. Schmidt korosti lapsen edun olevan olennainen osa EU:n lainsäädäntöä ja turvapaikkasäännöksiä. Kaikilla jäsenmailla ei kuitenkaan ole samanlaisia virallisia menettelytapoja lapsen etuun liittyen, vaikka lapsen etu on yksi EU:n lainsäädännön peruseriaatteista. Euroopan komissio työskentelee asian yhtenäistämiseksi ja yhteistyötä tehdään esimerkiksi EMN:n kanssa.

Schmidt mainitsi EMN:n *Children in Migration* -raporttien tärkeyden komission työssä ja korosti lapsen etuun liittyvää kehitystä, jota on tapahtunut EU:ssa. Kuten Rimmer aikaisemmin, myös Schmidt kertoi kehityksestä edustajakäytännöissä. Schmidt mainitsi Euroopan edustajaverkoston (European Guardianship Network, EGN) yhtenä keinona edistää tiedonjakoa ja auttaa haasteiden ratkaisemisessa. Lisäksi Schmidt kertoi muusta kehityksestä lapsen edun ja oikeuksien saralla. Schmidt kertoi, kuinka esimerkiksi lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia ja eurooppalainen lapsitakuu pyrkii suojelemaan kaikkien lasten, erityisesti heikossa asemassa olevien lasten, oikeuksia ja turvaamaan lasten pääsyn peruspalveluiden piiriin lapsen maahanmuuttotatuksesta riippumatta. Schmidt mainitsi myös eri maiden vastaanottojärjestelmien kehittämiseen annetusta lisärahoituksesta.

Schmidt painotti, kuinka EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistamistyössä ollaan kiinnitetty yhä enemmän huomiota lapsen edun määrittämiseen ja pyritty luomaan lapsen edun arvioinnista toimivampaa käytännön tasolla. Lisäksi uudistustyössä ollaan pyritty kehittämään jäljittämistä ja perheenyhdistämistä sekä pyritty nopeuttamaan alaikäisen asian käsittelyä, jotta lapset eivät jää niin sanottuun limbo-tilaan pitkäksi aikaa.

Lapsen etu Suomen maahanmuuttoprosesseissa

Lainvalmistelijan ja lainsoveltajan dialogi: Sisäministeriö ja Maahanmuuttovirasto

Sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston edustajien välillä käydyssä dialogissa keskusteltiin lapsen edun arvioinnista maahanmuuton kontekstissa Suomessa. Sisäministeriötä edustivat johtavat asiantuntijat **Tuuli Tuunanen** ja **Sanna Montin** ja Maahanmuuttovirastosta paikalla olivat ylitarkastajat **Jasmin Dost** ja **Miira Mikonsaari** sekä erityisasiantuntija **Lydia Laine**. Dialogia moderoi Maahanmuuttoviraston oikeudellinen kehittämisspäällikkö **Sini Lahdenperä**.

Dialogissa painotettiin lapsen edun olevan subjektiivinen oikeus sekä tulkintaa ja toimintaa ohjaava periaate. Dialogissa syvennyttiin lapsen edun arviointia ohjaaviin lakeihin, kuten ulkomaalaislakiin ja lastensuojelulakiin sekä raameihin, joita nämä lait asettavat lainsoveltajan työhön. Ulkomaalaislain 6 § mukaan ulkomaalaislain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee alaikäisiä, on kiinnitettävä

erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. 6 § toimii siten lähtökohtana kaikissa lapsen etua koskevissa ulkomaalaislain mukaisissa päätöksissä. Lastensuojelulain 4 § puolestaan sisältää lapsen edun elementit, joita hyödynnetään ulkomaalaislain mukaisessa päätösharkinnassa. Kansainväliset sopimukset ja lait ohjaavat vahvasti myös Suomen lainsäädäntöä.

Dialogissa keskusteltiin ulkomaalaislain laajuudesta ja siitä, kuinka paljon se jättää harkintavaltaa lainsoveltajalle. Lapsen edun arvioiminen on aina tapauskohtaista ja vaatii punnintaa monen eri tekijän välillä. Lapsen turvallisuuden takaaminen on tärkein lähtökohta päätöksenteossa. Sen jälkeen harkitaan muita tekijöitä, joita ei ole yhtä helppo asettaa tärkeysjärjestykseen. Sekä lainvalmistelijan että lainsoveltajan työssä on paljon intressien punnintaa, ja työssä joudutaan priorisoimaan ja tekemään päätöksiä, jotka toteuttaisivat lapsen etua mahdollisimman hyvin. Käytännön tasolla lapsen etu näkyy esimerkiksi Maahanmuuttoviraston työssä siten, että lapsia koskevat asiat käsitellään aina kiireellisinä ja mikäli mahdollista ja lapsen edun kannalta suotavaa, perheenjäsenten asiat pyritään käsittelemään yhteisesti.

Sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston edustajat keskustelivat siitä, miten lapsen edun arviointia voitaisiin kehittää ja onko mahdollista tai edes hyödyllistä esimerkiksi tiukentaa ulkomaalaislain 6 §:ää tai luoda tarkkaa kriteeristöä lapsen edun elementeistä. Dialogistit olivat lopulta samaa mieltä siitä, että ei ole tarkoituksenmukaista luoda tarkkaa kriteeristöä rajaamaan lapsen edun tulkintaa, koska tapaukset ja tilanteet ovat hyvin erilaisia ja vaativat aina yksilökohtaista harkintaa.

Dialogissa puhuttiin myös lapsen kuulemisesta turvapaikkaprosessissa ja siihen liittyvistä haasteista. Lapsen edun kannalta lapsen kuuleminen osana päätöksentekoa on tärkeä tiedonkeruumenetelmä Maahanmuuttovirastossa. Suomen lain mukaan jokaista 12 vuotta täyttänyttä lasta tulisi kuulla häntä koskevissa päätöksissä. Maahanmuuttoviraston edustajat kertoivat lapsen kuulemiseen liittyvistä haasteista, jotka johtuvat esimerkiksi lapsen riippuvaisesta suhteesta huoltajaan. Kuulemistilanteissa on tärkeää ottaa huomioon lapsen tilanne ja mahdolliset aiemmat traumaattiset kokemukset. Maahanmuuttoviraston edustajat painottivat asiantuntijuuden ja koulutuksen merkitystä lainsoveltajan työssä. Tätä pyritään Maahanmuuttovirastossa tukemaan esimerkiksi koulutuksen ja ohjeistuksien avulla sekä nimeämällä alaikäisasiantuntijoita yksikköihin.

Uusi elämä, askel tuntemattomaan – nuorten kokemuksia Suomeen muuttamisesta: Kadhum Al-Ghaithawi ja Joonatan Nsukami

Suomeen yksin alaikäisenä tullut, nyt 24-vuotias **Kadhum Al-Ghaithawi**, kertoi omista kokemuksistaan Suomeen yksin nuorena muuttamisesta ja sopeutumisesta uuteen kotimaahan. Al-Ghaithawin kanssa lavalla oli yhteisöohjaaja **Joonatan Nsukami**, joka työskentelee Diakonissalaitoksen Olohuoneella. Olohuone on matalan kynnyksen kohtaamispaikka itsenäistymisvaiheessa oleville nuorille, jotka ovat tulleet ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen.

Al-Ghaithawi kertoi haasteista, joita hän kohtasi Suomeen saapuessaan. Al-Ghaithawin matka Suomeen kesti 15 päivää ja Suomeen saapuessaan hänellä oli vaikeuksia tietää mihin mennä ja kehen olla yhteydessä. Alkuun hän koki yksinäisyyttä Suomessa. Kummiperheestä ja Diakonissalaitoksen Olohuoneesta on muodostunut hänelle tärkeä tukiverkko ja yhteisö Suomessa. Kummiperheessä Al-Ghaithawi oppi puhumaan suomea ja Olohuoneella hän tapasi monia samassa tilanteessa olevia nuoria, joilta sai vertaistukea. Al-Ghaithawi korosti puheessaan, kuinka suuri merkitys yhteisöllä on yksin maahan muuttaneen nuoren elämässä ja kuinka tärkeää on kehittää palveluita, jotka tukevat ja edistävät nuorten mahdollisuuksia uudessa kotimaassa. Lopuksi hän kannusti yleisöä jatkamaan

tärkeää työtä maahan muuttaneiden nuorten ja lasten parissa, sillä tällä työllä ja näillä päätöksillä on iso merkitys nuorten elämään.

Nsukami ja Al-Ghaithawi keskustelivat yhteisön ja tukiverkoston tärkeydestä, erityisesti maahan muuttaneiden nuorten keskuudessa. Nsukami ja Al-Ghaithawi kertoivat, kuinka iso merkitys yhteisöllä, kuten Al-Ghaithawin tapauksessa kummiperheellä ja Olohuoneella, on yksinäisyyden lievittämisessä ja turvallisuuden tunteen luomisessa uudessa kotimaassa. Nsukami kertoi omasta tarinastaan ja kuinka tärkeää hänelle on rakentaa yhteisöjä, koska hän itse oli nuori, joka kasvoi lastenkodissa ja ymmärsi yhteisön merkityksen muuttaessaan omilleen. Nsukami ja Al-Ghaithawi korostivat, kuinka iso merkitys Olohuoneella ja sen yhteisöllä on ollut ja on yhä heidän molempien elämässään.

Paneelikeskustelu: Lapset maahanmuuttoprosesseissa: Lapsen edun arvioimisen kehittäminen

Paneelikeskustelussa pureuduttiin lapsen edun arvioinnin kehittämiseen liittyviin kysymyksiin. Mukana paneelissa olivat oikeustieteen tohtori **Sanna Mustasaari** Itä-Suomen yliopistosta, lainsäädäntöjohtaja **Riitta Koponen** sisäministeriöstä, Lastensuojelun Keskusliiton erityisasiantuntija **Taina Martiskainen** ja julkinen oikeusavustaja **Suvi Mäntymäki**. Paneelia moderoi professori ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton puheenjohtaja **Mirjam Kalland**.

Panelistit keskustelivat monista eri tavoista kehittää lapsen edun arviointia Suomen maahanmuuttoprosesseissa ja lainsäädännössä. Panelistit pohtivat, kuinka Stalfordin mainitsemat keinot lapsen edun kehittämiseksi näkyvät Suomessa tai kuinka niiden käyttöä voitaisiin lisätä.

Panelistit keskustelivat traumatietoisesta lähestymistavasta Suomessa ja olivat yhtä mieltä siitä, että lasten traumojen ymmärtämisestä ja niiden huomioon ottamisesta maahanmuuttoprosesseissa ja yleisesti lasten kanssa työskentelevien koulutuksessa löytyy kehittämisen varaa. Stalfordin puheenvuoroon viitaten paneelissa nostettiin esille, kuinka pitkäkestoinen maahanmuuttoprosessi itsessään voi traumatisoida lasta. Käsittelyaikoja on pyritty ja pyritään lyhentämään, jotta lapsen etu toteutuisi paremmin maahanmuuttoprosesseissa. Paneelissa keskusteltiin puhuttelukäytännöistä ja mainittiin tapoja, joilla puhuttelutilanteista voitaisiin tehdä lapsiystävällisempiä esimerkiksi käyttämällä tietynlaista kieltä ja tekemällä muutoksia puhuttelutiloihin.

Paljon keskusteltiin myös kotoutumisen tuesta ja täysi-ikäistyvien nuorten tilanteesta. Panelistit kuvailivat esimerkiksi Diakonissalaitoksen Olohuoneen toimintaa toimivaksi kotoutumisen tueksi. Panelistit pohtivat kotoutumisen tukeen liittyviä haasteita ja vertasivat niitä lastensuojelun jälkihuoltoon. Lisäksi keskusteltiin iänmäärityksestä ja siihen liittyvistä haasteista.

Paneelin lopussa panelistit painottivat lapsen edun kehittämiseen liittyen muutamia tärkeitä seikkoja, kuten sidosryhmäyhteistyötä, moniulotteisuutta ja kritiikin tärkeyttä lapsen edun arvioinnin kehittämisessä. Lisäksi mainittiin tuomioistuinten rooli lapsen etua koskevissa kysymyksissä ja miten Maahanmuuttoviraston lisäksi tulisi arvioida myös tuomioistuinten toimintaa lapsia koskevissa tapauksissa. Virkamiesten koulutus ja osaaminen nostettiin myös tärkeänä seikkana esille siinä, kuinka lapsen etua voidaan entistä enemmän huomioida maahanmuuttoprosesseissa.